

Екологічний аудит в Україні: актуальність, проблемні питання та напрями удосконалення

У статті розглянуто окремі аспекти екологічної безпеки України. Одними з нагальних проблемних питань визначено недосконалість діючого законодавства та нездійснення пакета екологічних реформ у галузі охорони навколишнього середовища, низький рівень контрольованості екологічної ситуації, наслідком чого є серйозні еколого-демографічні проблеми в державі. Авторами запропоновано певні шляхи удосконалення системи екологічного контролю.

Ключові слова: економіка, екологія, екологічна політика, екологічна безпека, екологічна ситуація, екологічний аудит, ефективність, стандартизація.

Вступ. Екологічні проблеми України загалом не відрізняються від відомих світових проблем: зміна клімату, зокрема ослаблення озонового рівня; забруднення атмосфери з утворенням кислотних опадів й отруйних речовин; забруднення вод (морів та річок) важкими металами і хімічними сполуками; виснаження і забруднення поверхневих вод і ґрунту; скорочення площі лісів; зниження здатності природного середовища до самоочищення і самовідновлення; утворення збудників нових захворювань рослин, тварин і людини.

Екологічний стан нашої Пλανети погіршується стрімкими темпами. Екологічні перевантаження істотно знижують якість життя населення України. За оцінками вчених, вклад екологічного фактора у погіршення здоров'я населення оцінюється на рівні 10–30%, у тому числі за онкологічними захворюваннями – близько 50% [4, с. 24–25].

Промисловими підприємствами і транспортом України щороку здійснюється викидів близько 6 млн тонн забруднюючих речовин, що становить 150 кг на кожного громадянина країни. У водні басейни потрапляє більше 14 млрд м³ стічних вод, або близько 300 тис. л у розрахунку на кожного мешканця.

Постановка проблеми. Стає очевидним, що останніми десятиріччями погіршення стану навколишнього середовища відчутно негативно впливає на якість життя населення, лімітує можливості економічного і соціального розвитку крупних промислових регіонів та міст. Більше 80% ресурсів, що видобуваються, спрямовуються на підтримку ресурсовидобувних та ресурсомістких обробних виробництв. Виплавка 1 тонни сталі «з'їдає» до 20 т первинних ресурсів. Більше 75% відходів виробництва мають певний ступінь токсичності для навколишнього середовища і здоров'я людини. Марнотратний та деструктивний характер природокористування постійно породжує нові та все більш гострі екологічні проблеми, що свідчить про кризовий стан нинішньої державної політики природокористування [9, с. 175–176].

Басанцов Ігор Володимирович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів Сумського державного університету; Пантелейчук Оксана Сергіївна, асистент кафедри соціально-економічних дисциплін Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка.

Неможливо не відмітити й той факт, що екологічне становище ускладнюється також на фоні загального погіршення економічної обстановки в Україні. Прогресуючий фізичний та моральний знос основних виробничих фондів, повільна заміна застарілих та екологічно шкідливих технологій, скорочення випуску деяких видів спеціалізованої техніки та обладнання для захисту навколишнього середовища сприяють загостренню екологічної обстановки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Останнім часом у процесі реформування економіки України простежуються активні тенденції врахування екологічних пріоритетів, які виникають як під тиском міжнародних зобов'язань, так і соціально-економічних наслідків екологічних катастроф (у тому числі – Чорнобильської катастрофи). Нині, свідомо чи несвідомо, екологічно небезпечна економіка України починає робити перші кроки у напрямі екологічно збалансованого розвитку. Процес цей важкий і довготривалий, бо пов'язаний з трансформацією техногенного господарського мислення у соціально-екологічне.

Тому актуальним та необхідним на сучасному етапі є формування екологічної політики, системи екологічного менеджменту на рівні кожного власника, підприємства, корпорації, галузі, регіону тощо. Усе це неможливо без формування організаційно-економічних засад та проведення процедури екологічного аудиту, що передбачено й у провідних відповідних міжнародних та українських стандартах.

Отже, виділимо два основні напрями реалізації стратегії подальшого реформування механізму регулювання екологічної безпеки України. А вони полягають у такому:

- *по-перше*, це введення нових механізмів та інструментів, які б змогли забезпечити превентивну систему дій і заходів зі зниження екологічного ризику;
- *по-друге*, це гармонізація нормативно-методичної бази регулювання екологічної безпеки в Україні з європейськими стандартами.

Отже, найважливіший напрям державної екологічної політики – це інституціональне перетворення з метою формування нового правового та економічного механізму регулювання взаємодії державних органів різних рівнів та природокористувачів, внесення екологічних вимог до процедури оцінки соціально-економічної ефективності ухвалюваних управлінських рішень.

На наш погляд, склад цих перетворень має вміщувати такі дії:

- удосконалення природоохоронного законодавства, системи екологічних обмежень та регламентації режимів природокористування з метою їх адаптації до умов лібералізації і подальшого раціонального роздержавлення власності;
- поступовий перехід на міжнародні стандарти технологічних процесів та виробленої продукції, який створює необхідні умови для включення України у світову економіку та міжнародну систему забезпечення екологічної безпеки;
- економічне стимулювання через засоби державної податкової, кредитної і цінової політики ресурсо- та енергозбереження, впровадження екологічної техніки і технологій;
- забезпечення впровадження систем екологічного менеджменту і оцінки впливу на різних ієрархічних рівнях управління;
- формування ринку робіт та послуг екологічного характеру, розвиток екологічного аудиту і підприємництва у цій сфері.

Підкреслимо, що результатом цих перетворень повинна бути закладена основа для стабілізації та подальшого оздоровлення екологічної обстановки в Україні.

Розвиток сучасних ринкових відносин, функціонування різних форм власності у виробництві, обміні і споживанні необхідного для суспільства продукту вносить істотні зміни у систему управління мікроекономікою і у її функції, зокрема, фінансово-господарського контролю і екологічного контролю. Близько 30 років тому у країнах з розвинутою ринковою економікою організаційна схема господарсько-фінансового контролю була доповнена введенням екологічного аудиту. У міжнародній практиці екологічний аудит реалізований у практичний механізм діяльності, що ґрунтується на законодавчій і нормативно-методичній базі, має широку організаційну інфраструктуру і оснащений кваліфікованими кадрами екоаудиторів. У США, Японії, у країнах Європейського Союзу процедура екологічного аудиту спрямована на підвищення ефективності екологічної політики компаній або промислових підприємств.

За визначенням Міжнародної Торгової палати екологічний аудит як інструмент управління передбачає систематичну, зареєстровану, періодичну та об'єктивну оцінку того, як ефективно організоване підприємництво виконує функцію захисту навколишнього середовища, а саме:

1) посилення управління та контролю над діями, спрямованими на навколишнє середовище;

2) оподаткування відповідно до вимог; оцінка діяльності підприємців (компаній) відповідно до нормативів та вимог [5].

Екологічний аудит повинен бути повним та перманентним, тобто давати повну оцінку того, як дотримуються вимоги щодо стану навколишнього середовища зареєстрованою особою. Безумовно, що екологічний аудит має проводитись незалежними експертами.

Вважаємо, що основні причини, за якими має проводитися аудит, є такі:

- страхування (витрати на ліквідацію наслідків забруднення навколишнього середовища);

- конкуренція на ринку (товари повинні бути екологічно чистими, що підвищує попит на них на споживчому ринку, спеціальним ярликом відмічаються товари, що пройшли перевірку тощо);

- придбання (витрати на придбання земельної ділянки або підприємства можуть виявитися перевищеними; експертиза стану навколишнього середовища та забруднення земельних ділянок об'єкта, запланованого для придбання);

- законодавство (необхідність дозволу робіт із забруднюючими матеріалами).

Комплексний контроль повинен своєчасно виявляти якість економіко-екологічних управлінських рішень ще до виникнення втрат, оскільки перевищення витрат виробництва (у тому числі через забруднення навколишнього середовища) або випуск екологічно небезпечної продукції ведуть до втрати ринків збуту.

Сьогодні екологічний аудит став невід'ємною частиною, інструментарієм систем екоменеджменту від макро- до мікрорівня природокористування та господарювання. Це один із провідних ринкових інструментів екологізації не тільки виробництва, а й суспільно-економічних відносин у цілому, поліпшення якості життя людини, забезпечення її прав на екологічно безпечне існування.

Для України «екологічний аудит» є відносно новим, тоді як у промислово розвинених країнах світу (як уже відмічалося вище) – Канаді, Великобританії, Нідерландах, США, Швеції, інших країнах ЄС, воно відоме вже упродовж 20–30 років і набуло великого поширення [2, с. 37–38].

Проте слід відмітити, що останнім часом законодавча й виконавча влада України почала робити певні кроки у створенні і розвитку законодавчо-нормативних засад упровадження екологічного аудиту як виду діяльності з переважно підприємницькою спрямованістю.

По-перше, екологічний аудит визнано в Україні одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі охорони довкілля, використання ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. У відповідній Постанові Верховної Ради України впровадження екологічного аудиту віднесено до національного рівня управління.

По-друге, Держстандартом України затверджено і введено в дію як офіційне видання збірник стандартів ДСТУ ISO 14001-97, 14004-97 (Системи управління навколишнім середовищем) і ДСТУ ISO 14010-97, 14011-97, 14012-97 (Настанови щодо здійснення екологічного аудиту) відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 14000.

По-третє, екологічний аудит внесено до переліку пріоритетних заходів Концепції сталого розвитку України, Національної програми екологічного оздоровлення басейну р. Дніпро, інших державних екологічних програм.

Таким чином, вжиті державою правові заходи створюють легітимні умови для здійснення екологічного аудиту в Україні, що підтверджується прийнятим у 2004 році Законом України «Про екологічний аудит».

Актуальність екологічного аудиту полягає також і у тому, що саме сьогодні в Україні починається усвідомлення того, що екоаудит є необхідною за міжнародними стандартами передінвестиційною стадією оцінки ризиків, обов'язковою процедурою визначення вартості підприємств, що приватизуються, маркетингових досліджень конкурентоспроможності продукції, ефективним інструментом погодження загальнодержавних і місцевих інтересів екологічної безпеки.

Пройшло вже більше п'яти років з того часу, як Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про екологічний аудит». За цей час спеціальною комісією Міністерства охорони навколишнього природного середовища України більше 60 спеціалістів було сертифіковано на право проведення екологічного аудиту і більше десяти організацій внесені до реєстру Міністерства як юридичні особи, які мають право на укладання угод на проведення екологічного аудиту. Цими організаціями та спеціалістами з метою виконання Закону України «Про екологічний аудит» був проведений екологічний аудит декількох десятків підприємств в Україні.

Але ж вважаємо, що настав час проаналізувати та підбити певні підсумки цієї діяльності і зрозуміти, чи досягнуті ті цілі, які ставила перед собою держава, приймаючи даний Закон.

Тож, Закон «Про екологічний аудит» (ст. 1) визначає екологічний аудит як «документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що передбачає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту».

На наш погляд (разом з фахівцями Центру екологічного аудиту), це не досить вдале та громіздке визначення, суть якого полягає у тому, що екологічний аудит є процесом оцінки відповідності об'єкта аудиту вимогам природоохоронного законодавства.

Основною метою реалізації Закону «Про екологічний аудит» є (ст. 8) «забезпечити додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності» [1].

Але ж, на наше переконання, ця мета може бути досягнута тільки у тому випадку, якщо екологічний аудит буде обов'язковим для усіх підприємств і організацій, чия діяльність призводить або може призвести до шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, і буде проводитися з визначеною періодичністю, можливо один раз на три роки. Тільки тоді екологічний аудит стане механізмом, який реально може привести до покращання екологічної ситуації в Україні.

На жаль, цей же Закон сам обмежує власну ефективність та не дозволяє досягнути головної мети аудиту, встановленої ним же самим. Так, ст. 12 обмежує коло підприємств, на яких повинен проводитися обов'язковий екологічний аудит, тільки підприємствами, які перебувають у стані банкрутства, приватизації, передачі в оренду, екологічному страхуванні та у інших випадках. Додамо, що переважна більшість підприємств, які завдають найбільшої шкоди природному середовищу, давно вже є приватизованими. Це підприємства гірничовидобувної, металургійної, хімічної промисловості та енергетики. Саме на їх частку припадає більше 90% викидів в атмосферу, викидів забруднених стічних вод і токсичних відходів. Вони вдало працюють і з кожним роком нарощують обсяги виробництва, а їх власники отримують високі прибутки. Парадокс полягає у тому, що вони не зацікавлені у впровадженні екологічно чистих технологій, будівництві високоефективних очисних споруд. Власникам підприємств економічно вигідніше платити за забруднення навколишнього середовища і розміщення відходів, ніж дотримуватися усіх нормативів природоохоронного законодавства. Проводити ж екологічний аудит на цих підприємствах (чи не одних із головних забруднювачів навколишнього середовища в Україні) можливо тільки на добровільній основі, за згодою керівників підприємств (ст. 12), навіть якщо замовниками аудиту є органи місцевого самоврядування. Якщо ж підприємство дає згоду на проведення добровільного внутрішнього екологічного аудиту, то й у цьому випадку ст. 8 обмежує процедуру аудиту, оскільки «конкретні завдання екологічного аудиту у кожному окремому випадку визначаються замовником, виходячи з його потреб». Тобто на першому місці опиняються не інтереси держави, а інтереси замовника. А замовником аудиту можуть бути й власники підприємств або його керівники та інші організації, а не тільки державні органи. Тим самим саме вони визначають рамки аудиту, що й робить екологічний аудит неповним та обмеженим.

У свою чергу, практичний досвід проведення екологічного аудиту на металургійних та інших промислових підприємствах України вітчизняними спеціалістами (наприклад, на таких підприємствах, як ВАТ «Восток-руда», ВАТ «Запорозьсталь», КГМК ВАТ «Криворозьсталь» тощо) довів, що при проведенні глибокого та комплексного екологічного аудиту на будь-якому підприємстві виявляються десятки невідповідностей природоохоронному законодавству України [10]. Як правило, аудиторська команда разом із спеціалістами підприємства завжди здатна знайти шляхи усунення цих невідповідностей, часто відшукуючи нестандартні, але достатньо ефективні рішення.

Можна стверджувати, що у галузі охорони навколишнього природного середовища найбільш якісно екологічний аудит (у рамках закону «Про екологічний аудит») проводять ті аудитори, які мають досвід проведення внутрішнього та зовнішнього екологічного аудиту при побудові систем екологічного менеджменту ISO-14000 і є сертифікованими аудиторами за цими стандартами. Використання принципів і методів

проведення процедур екологічного аудиту за системами ISO 14000 значно збагачує екологічний аудит у рамках Закону «Про екологічний аудит», структурує його і робить більш ефективним.

На жаль, висновки екологічного аудиту мають характер рекомендацій і не є обов'язковими для керівництва підприємства. Досвід екологічного аудиту доводить, що його ефективність залежить від трьох основних факторів:

- глибини зацікавленості керівництва та власників підприємства у проведенні аудиту;
- повноти відкритості та сумлінності спеціалістів підприємства у аналізі всіх екологічних аспектів;
- спільної, злагодженої роботи аудиторської команди і спеціалістів підприємства.

Після прийняття Закону України «Про екологічний аудит» були внесені зміни й до Закону України «Про приватизацію». Згідно з обома цими законами обов'язковий екологічний аудит повинен проводитися до приватизації, передачі в оренду, до концесії, страхування тощо. Висновки екологічного аудиту мають бути внесені до умов приватизації, оренди, концесії.

Однак у деяких випадках органи державного майна фіксують в умовах приватизації проведення екологічного аудиту після приватизації. Тобто спостерігається певна непослідовність у виконанні загальної процедури, що значною мірою позбуває змістовного наповнення одну з головних ідей Закону «Про екологічний аудит» – зобов'язати умовами приватизації до виконання природоохоронних заходів і усунення невідповідностей природоохоронному законодавству, що були встановлені у процесі екологічного аудиту.

Отже можна зробити висновок, що на сьогодні назріла гостра необхідність в удосконаленні Закону «Про екологічний аудит», унесені до нього ряду доповнень та змін. Зокрема вважаємо, що необхідно і доцільно забезпечити обов'язковість проведення екологічного аудиту на всіх підприємствах, які становлять екологічну небезпеку, незалежно від їх форм власності; законодавчо закріпити обов'язковість виконання рекомендацій екологічного аудиту. Необхідно також розширити сферу екологічного аудиту й на об'єкти, які вже знаходяться поза сферою виробничої діяльності, але продовжують становити загрозу для навколишнього середовища – старі нафтосховища, накопичувачі токсичних відходів (у тому числі пестицидів та мінеральних добрив) тощо. Потрібно у найкоротші строки розробити та прийняти єдину методичну базу для проведення аудиту, єдині вимоги до аудиторів, єдині умови для досліджуваного об'єкта та проробити інші комплексні питання з екологічного аудиту.

Досить перспективною є інтеграція методичної бази екологічного аудиту у рамках побудови систем ISO 14000 і процедур екологічного аудиту у рамках Закону «Про екологічний аудит» [1]. Для цього є необхідним створення єдиного науково-методичного центру екологічного аудиту. Основними функціями такого центру могли б стати – аналіз та узагальнення результатів процедур екологічного аудиту, удосконалення методичної, нормативної і законодавчої баз екологічного аудиту. Така стратегія у напрямі розвитку екологічного аудиту дозволила б зробити його одним із реальних механізмів покращання не досить сприятливої екологічної ситуації в Україні.

Зазначимо, що на сучасному етапі запровадження екологічного аудиту в Україні мають бути поширені:

- експрес-оцінка екологічної безпеки підприємств, що приватизуються (приватизаційний екоаудит);

- комплексна експрес-оцінка підприємств з метою проведення некапіталомістких заходів щодо екологічної модернізації виробництва;
- екологічний аудит інвестиційних пропозицій у складі програм галузевої реструктуризації виробництва (інвестиційний аудит);
- аудит розрахункових платежів за користування природними ресурсами;
- аудит раціональності та безпеки використання енергетичних ресурсів (енергетичний аудит);
- поглиблений екологічний аудит у складі галузевих програм структурної перебудови і розв'язання екологічних проблем.

Також перспективними напрямами розвитку екологічного аудиту є його використання у системі екологічного страхування при підготовці договорів екстрахування, розробленні планів превентивних заходів щодо зниження екологічних ризиків, при оцінюванні шкоди від настання страхового випадку для підприємств у зв'язку із забрудненням навколишнього природного середовища; у системі ціноутворення; при формуванні фондів екологічної санації підприємств; у системі екологічної сертифікації; у складі загального аудиту бухгалтерської документації тощо.

У сучасних умовах можемо виділити основні чинники успіху екологічного аудиту, які полягають у такому:

- зацікавленість керівництва і персоналу підприємства – план аудиту повинен розроблятися за участю всього персоналу, а не спускатися директивним чином з рівня вищого менеджменту;
- кваліфікація аудиторів – частина аудиторів повинна вибиратися серед персоналу самого підприємства, а частина – запрошуватися із сторони як зовнішні консультанти (зовнішні консультанти необхідні перш за все тому, що вони вносять великий ступінь об'єктивності в аналіз і можуть подати свіжі ідеї);
- застосування екологічного аудиту як елемента системи екоменеджменту;
- більш низькі витрати при використанні програми, яка детально охоплює основні сфери, що повинні бути перевірені.

У міру накопичення досвіду все більш затверджується комплексний підхід до екологічного аудиту, його трактування як засобу реалізації процесу безперервного поліпшення якості екологічного менеджменту. Набуває поширення аналіз всіх сторін організаційного, виробничого процесу і руху продукту з погляду концепції екологічного життєвого циклу, що створює передумови для зміцнення і розширення екологічної відповідальності підприємства і формування екологічно стійких підприємницьких одиниць [2, с. 39–40].

Необхідно підкреслити, що на шляху України до вступу до європейського співтовариства вона повинна довести право на це адекватними зобов'язаннями і діями. Передусім це стосується запровадження європейських стандартів виробництва, охорони довкілля, мислення і життя. Процедура екологічного аудиту і є прикладом реалізації одного з міжнародних стандартів забезпечення прав людини на екологічно безпечне існування. Отже, запроваджуючи екологічний аудит, Україна не тільки декларує своє право на входження у європейську спільноту, а й підтверджує свої наміри практичними діями.

Дуже важливим є й те, що, керуючись міжнародними нормативами, світова промисловість на добровільних засадах розробила принципи промислової діяльності щодо навколишнього середовища, природних ресурсів, науки і техніки.

У відповідності до цих принципів всі цивілізовані держави зобов'язані щодо своїх громадян та інших країн провадити такі дії:

- підтримувати екосистеми та відповідні екологічні процеси, необхідні для функціонування біосфери;
- підтримувати біологічне різноманіття видів на основі забезпечення існування і сприяння збереженню всіх видів фауни та флори у їх природному середовищі;
- дотримуватися принципів оптимальної стійкої продуктивності при використанні живих природних ресурсів та екосистем;
- попереджувати або зменшувати будь-яке значне екологічне забруднення та збитки;
- упроваджувати відповідні норми охорони навколишнього середовища [8];
- проводити або вимагати проведення попередніх оцінок для забезпечення того, щоб нові крупні програми, проекти та технології сприяли цілям стійкого розвитку.

Висновок. В Україні на сьогодні з упевненістю можна стверджувати про існування гострої потреби у розвитку екологічного менеджменту та аудиту, що, між іншим, визначається такими факторами:

- погіршенням екологічної ситуації в державі, що пов'язане із явною неефективністю традиційних форм державного екологічного управління та контролю;
- переважаючим «умовно-примусового» характеру виробничої економічної діяльності;
- існуванням значного потенціалу невикористаних можливостей для вирішення екологічних проблем, багато з яких не пов'язані зі значними фінансовими та матеріальними витратами (найбільш характерною серед таких можливостей є творчий потенціал підприємництва);
- практичними досягненнями у галузі екологічного аудиту та екологічного менеджменту у економічно розвинутих західних країнах;
- взаємозв'язком розвитку екологічного менеджменту та стійкого розвитку;
- можливістю отримання істотних економічних переваг, включаючи й додатковий прибуток, для підприємств, які на практиці розвивають діяльність у галузі екологічного менеджменту.

Отже, екологічна ситуація в Україні може бути стабілізована й покращана головним чином шляхом зміни орієнтації соціально-економічного розвитку держави, формування нових (сучасних) ціннісних та моральних пріоритетів, перегляду структури потреб, цілей, пріоритетів та способів діяльності людини. Все це вимагає проведення комплексу радикальних політичних, законодавчих, соціально-економічних, технологічних та системних контрольних заходів, основним серед яких повинен стати екологічний аудит.

1. Закон України «Про екологічний аудит» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2009. – Режим доступу до тексту закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
2. Дроздова О. Ю. Актуальні питання впровадження та розвитку екологічного аудиту в Україні / О. Ю. Дроздова. – Екологічний менеджмент у загальній системі управління: Шоста щорічна Всеукраїнська наукова конференція. – Суми : Вид-во СумДУ, 2006. – 190 с.
3. Шевчук В. Я. Екологічне управління : підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К. : Либідь, 2004. – 432 с.
4. Лукьянихин В. А. Формирование экологической политики в Украине / В. А. Лукьянихин // Вісник Сумського державного університету. – Серія Економіка. – 2002. – № 10(43) – С. 22–31.
5. Международная Торговая палата/ Деятельность ИСС/ Документы ИСС [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до документу: http://www.iccwbo.ru/deatelnost/icc_documents.

6. Пахомова Н. В. Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндерс, К. Рихтер. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.
7. Самакулова К. Перспективы развития рыночного механизма экологической индустрии [Электронный ресурс] – 2008. – Режим доступа до статті: <http://airkz.nm.ru/aip/01012001/bazis.htm>.
8. Фесенко В. В. Экономика природопользования : [учебно-методическое пособие для студентов, обучающихся по спец. «Геоэкология»] / В. В. Фесенко, М. В. Видрученко. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. – 148 с.
9. Чумак А. Н. Теоретические основы экологического аудита (Харьковский государственный экономический университет) [Электронный ресурс] / А. Н. Чумак. – 2007. – Режим доступа до статті: <http://docs.google.com>.
10. Шматков Г. Г. Современное состояние и перспективы экологического аудита (Рубрика: ООО УкрЭкоАудит. – г. Днепропетровск) [Электронный ресурс] / Г. Г. Шматков, С. И. Гайдидей. – 2007. – Режим доступа до статті: <http://www.ukrecoaudit.com>.

Отримано 07.12.2009 р.

І.В. Басанцов, О.С. Пантелейчук
Экологический аудит в Украине: актуальность,
проблемные вопросы и пути совершенствования

В данной статье рассмотрены отдельные аспекты экологической безопасности Украины. Одними из неотложных и проблемных вопросов определено несовершенство действующего законодательства, а также неосуществление пакета экологических реформ в сфере охраны окружающей среды, низкий уровень контроля за экологической ситуацией, вследствие чего возникают серьезные эколого-демографические проблемы в государстве. Авторами предложены определенные пути совершенствования системы экологического контроля.

Ключевые слова: экономика, экология, экологическая политика, экологическая безопасность, экологическая ситуация, экологический аудит, эффективность, стандартизация.